

**BRYANT ALGILANAN KONTROL VE DUYGU
ÖLÇEĞİNİN TÜRKÇE ADAPTASYONU VE
PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

TURKISH ADAPTATION OF THE BRYANT PERCEIVED
CONTROL AND EMOTION SCALE AND AN
EXAMINATION OF ITS PSYCHOMETRIC PROPERTIES

Yıldız BİLGE, Ecenur PEKÇETİN

146

BRYANT ALGILANAN KONTROL VE DUYGU ÖLÇEĞİNİN TÜRKÇE ADAPTASYONU VE PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

TURKISH ADAPTATION OF THE BRYANT PERCEIVED CONTROL AND EMOTION SCALE AND AN EXAMINATION OF ITS PSYCHOMETRIC PROPERTIES

Anahtar Kelimeler:

Algılanan kontrol,
Ölçek uyarlama
Güvenirlilik,
Geçerlik.

Keywords:

Perceived control,
Scale adaptation,
Reliability,
Validity.

Yıldız BİLGE ¹, Ecenur PEKÇETİN ²

Öz

Bu çalışma, olaylar ve duygular üzerinde algılanan kontrolü ölçmeyi amaçlayan Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesini amaçlamıştır. Çalışmada yaş aralığı 18-43 (22.05±3.86) olan 310 (%65.8) kadın, 161 (%34.2) erkek olmak üzere toplam 471 üniversite öğrencisinden veri toplanmıştır. Test tekrar uygulaması 46 kişilik üniversite öğrencisi grubuna üç hafta ara ile yapılmıştır. Yakınsak geçerlik kapsamında katılımcılardan 105 kişilik bir grup Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği ile birlikte kontrol odağı, psikolojik semptomlar, yaşam doyumu ve hoşnutsuzluk düzeylerini değerlendirmeye yönelik ölçekleri de doldurmuştur. Analizler sonucunda ölçeğin güvenirlik ve geçerlik bulgularının kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Bu kapsamda, Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği'nin Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının .40 ila .72 arasında değiştiği saptanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen değerler dikkate alındığında uyarlanan ölçeğin orijinal ölçeğin dört faktörlü yapısına kabul edilebilir uyum sağladığı görülmüştür. Ayrıca yakınsak geçerlik için yapılan korelasyon analizleri sonucunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkiler tespit edilmiştir. Sonuçlar algılanan kontrolün kontrol odağından farklı bir yapıyı ölçtüğünü ve Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği'nin araştırmacıların algılanan kontrole ilişkin bakış açısını genişletmelerine katkı sağlayabilecek özellikte bir ölçek olduğunu göstermiştir.

ABSTRACT

The study aims to adapt the Bryant Perceived Control and Emotion Scale into Turkish and to examine its psychometric properties. Data were collected from a total of 471 university students, including 310 females (65.8%) and 161 males (34.2%), with the age range of 18-43 (22.05±3.86). The test-retest was administered to 46 university students with a three-week interval. Within the scope of convergent validity, a group of 105 participants completed the Bryant Perceived Control and Emotion Scale together with measures assessing locus of control, psychological symptoms, life satisfaction, and pleasure levels. As a result of the analysis, it was seen that the reliability and validity findings of the scale were at an acceptable level. In this context, Cronbach's alpha internal consistency coefficients of the Bryant Perceived Control and Emotion Scale were found to vary between .40 and .72. The adapted scale was found to be a good fit to the four-factor structure of the original scale, considering the values obtained as a result of the confirmatory factor analysis. In addition, statistically significant relationships were found in the correlation analysis for convergent validity. The results suggest that perceived control represents a construct distinct from locus of control and that the Bryant Perceived Control and Emotion Scale may broaden researchers' understanding of perceived control by providing a multidimensional assessment of this concept. Overall, the findings support the use of the Turkish version of the scale as a valid and reliable instrument for assessing perceived control and emotion-related processes.

¹ Doç. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Yaşam Bilimleri Fakültesi, Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, yıldiz.bilge@sbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2315-0055>

² Doktora öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ecenur.pekctin@std.izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0059-5548>

Alıntılanmak için/Cite as: Bilge Y. ve Pekçetin E. (2026). Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeğinin Türkçe Adaptasyonu Ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 1-16.

GİRİŞ

Kontrol, kişinin bir olayın önlenbilmesine etki edebilecek bir tepkinin elinde olduğuna dair inancı olarak tanımlanabilir (Thompson, 1981). Kontrol kavramı alanyazında kontrol odağı, yükleme kuramı, öğrenilmiş çaresizlik ve öz-yeterlilik çerçevesinde ele alınmaktadır. Bandura (1991), bireyin olayları kontrol edebilmesine ilişkin öz-yetkinlik inancı üzerinde dururken, Rotter (1966) ve Seligman (1975) bireylerin olayların kontrol edilebilirliği ile ilgili inançlarına dikkat çekmektedir. Rotter (1966) insanların iç ve dış denetim odaklı olmak üzere davranışlarının sonuçlarını değerlendirme ve bu sonuçların sorumluluğunu üstlenme noktasında birbirlerinden ayrıldığını ileri sürmektedir. Sonuçların kendi kontrolünde olduğuna dair genel bir beklenti geliştirmek “iç kontrol odağı”, sonuçların kendi dışındaki güçlerin (Tanrı, otorite figürleri, şans, kader) kontrolünde olduğuna dair genel bir beklenti geliştirmiş olmak da “dış kontrol odağı” olarak ifade edilmektedir (Rotter, 1975). Rotter (1966) kontrol kavramını iç ve dış odaklı olmaya göre açıklarken Bandura (1977), öz yeterlilik inancının kontrol algısındaki yerini Skinner (1996) ise kontrolün, durumları değiştirebilme ya da değişime uyum sağlayabilme kapasitesi olduğunu vurgulamıştır. Skinner’a (1996) göre durumları değiştirebilme veya değişime uyum sağlama noktasında belirleyici olan kontrol, hedefe bağlı olarak birincil ve ikincil kontrol şeklinde ele alınmaktadır. Kişinin gereksinimleri adına dış dünyayı değiştirme çabası birincil kontrol (örneğin, ilgili sorunları doğrudan çözme); kişinin iç dünyasını düzenlemeye yönelik çabası ikincil kontrol (örneğin, mevcut sorunları kabul etme ve yeniden değerlendirme) olarak tanımlanmaktadır (Rothbaum ve diğerleri, 1982). İkincil kontrol, birincil kontrol süreçlerine kaynak sağlayan bilişsel değişiklikleri etkilerken (Schulz ve Heckhausen, 1999) birincil ve ikincil kontrol stratejileri zorluklarla başa çıkmada bir arada ve uyum içinde çalışmaktadır (Rothbaum ve diğerleri, 1982).

Kontrol kavramına ilişkin bu tanımlamalardan farklı olarak algılanan kontrol, kişinin durum ve olayları etkileyebilme kapasitesine yönelik inancına karşılık gelmektedir (Wallston ve diğerleri, 1987). Bu yüzden de kişinin durum veya olayları gerçek anlamda kontrol etmesi demek olan kontrol ile algılanan kontrol birbirinden

ayrışan kavramlardır. Algılanan kontrol hem durum ya da olayın niteliğine bağlı olarak farklılaşabilmekte (Thompson ve Spacapan, 1991) hem de kişilerin gerçekte yüksek kontrole sahip oldukları durumlarda kontrollerini düşük olarak ve kontrol sahibi olmadıkları durumlarda da kontrollerini yüksek olarak algılayabilmelerine neden olmaktadır (Burger, 1989). Dolayısıyla algılanan kontrolün potansiyel etkilerinin değerlendirilmesinde durumsal değişkenlerin yanı sıra bireysel farklılıkların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Burger, 1989).

Algılanan kontrolü açıklayan başlıca üç modelin bulunduğu dikkat çekmektedir. Algılanan kontrolün Gregory (1978) tarafından olumlu ve olumsuz olarak iki boyutlu olarak ele alındığı görülmektedir. Bu modele göre olumlu boyut sonuçları kontrol ederek olumlu bir pekiştiriciye ulaşmayı ve olumsuz boyut ise sonuçları kontrol ederek tiksindirici bir olaydan kaçınmayı içermektedir. Rothbaum ve diğerleri (1982) ise algılanan kontrol için iki süreçli bir model önermiştir. Bu modele göre birincil kontrol dünyayı değiştirmeye yönelik davranışsal girişimleri, ikincil kontrol ise dünyaya uyum sağlamak için kendini değiştirmeye yönelik bilişsel girişimleri kapsamaktadır. Bryant’ın (1989) algılanan kontrol modelinde ise bu iki yaklaşımın bir araya getirildiği dört boyutlu bir model önerilmektedir (Bkz. Şekil 1). Bryant (1989) birincil-ikincil kontrolü pozitif-negatif deneyimle çaprazlayarak kişinin becerisine ilişkin öz değerlendirmelerine dayanan dört faktörlü bir algılanan kontrol modeli geliştirmiştir. Bu model: (a) birincil kontrol aracılığıyla olumsuz olaylardan (birincil-negatif kontrol) kaçınmak; (b) olumsuz olaylarla başa çıkmak (ikincil-negatif kontrol); (c) olumlu olayların elde edilmesi (birincil-pozitif kontrol); ve (d) olumlu olaylardan keyif alma (ikincil pozitif kontrol) boyutlarından oluşmaktadır. Kaçınma, olumsuz sonuçları önlemeye çalışmayı; başa çıkma olumsuz sonuçlar sonrasındaki sıkıntıyı azaltma çabasını; elde etme, olumlu sonuçlara ulaşmaya çalışmayı; keyif alma, olumlu yaşantı sonrası tat almayı ifade etmektedir. Bu dört faktörlü model, bireylerin olaylar ve duygular üzerindeki kontrollerini olumlu ve olumsuz deneyimler üzerinden ayrı ayrı değerlendirme fırsatı sunması açısından diğer algılanan kontrol modellerinden ayrılmaktadır. Ayrıca olumsuz olayların sonuçlarına yönelik birincil ve ikincil kontrol

süreçlerini açıklayan modellerin aksine Bryant'ın (1989) geliştirmiş olduğu ölçüm aracı, olumlu olaylar ve olumlu olaylara tepki olarak olumlu duygulara dair algılanan kontrolü ele alması açısından da diğer ölçüm araçlarından farklılaşmaktadır (Bryant, 1989).

Tablo 1. Bryant (1989) Dört Boyutlu Algılanan Kontrol Modeli

	Olumsuz Kontrol	Olumlu Kontrol
Birincil Kontrol (Olay Kontrolü)	Kaçınma	Elde Etme
İkincil Kontrol (Duygu Kontrolü)	Başa Çıkma	Keyif Alma

LİTERATÜR TARAMASI

Literatür incelendiğinde, BAKDÖ'nün başka bir dile uyarlanmasına ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte ölçeğin, algılanan kontrolün farklı boyutlarını değerlendirmek amacıyla kullanıldığı sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir (Meehan ve diğerleri, 1993; Mostowik ve diğerleri, 2018; Pietrzyk ve Lizinczyk, 2008). Bu doğrultuda, BAKDÖ'nün kullanıldığı çalışmalar arasından ölçeğin boyutları veya Bryant'ın algılanan kontrol modeli çerçevesinde bulgu raporlayan çalışmalara yer verilmiştir. Meehan ve diğerleri (1993) tarafından ergenlerle yürütülen çalışmada, algılanan kontrolün elde etme ve tat alma boyutları ile sosyal destek arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bildirilmiştir. Aynı çalışmada alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayılarının .62 ile .77 arasında değiştiği saptanmıştır. Pietrzyk ve Lizińczyk (2008) tarafından yürütülen çalışmada ise Bryant'ın Algılanan Kontrol Ölçeği kullanılmış ve şizofreni tanısı olan bireylerde algılanan kontrol ile hastalık ve günlük problemlerle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Mostowik ve diğerleri (2018), klinik örnekleme Bryant'ın (1989) algılanan kontrol modelini kullanmış ve düşük algılanan kontrol ile yüksek nevrotik psikopatoloji arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Alanyazın incelendiğinde algılanan kontrol düzeyinin düşük olması ile psikopatoloji arasında ilişkilerin olduğunun tespit edildiği araştırmaların olduğu görülmektedir ve algılanan kontrol ile travma sonrası stres bozukluğu (Vujanovic ve diğerleri, 2010), obsesif kompulsif bozukluk (Moulding

ve Kyrios, 2007), panik bozukluk (Bentley ve diğerleri, 2013), sosyal anksiyete bozukluğu (Hofmann, 2005) arasında negatif yönde ilişkilerin olduğu saptanmıştır. Ayrıca yüksek düzeyde algılanan kontrole sahip olan kişilerde kendini sunmaya yönelik kaygının görüldüğü ve istenen sonuçlara ulaşma ihtimalinin azaldığı ve kontrol edebilme sebebiyle öngörülebilir olaylara daha fazla dikkat edildiği durumlarda yüksek düzeyde algılanan kontrole sahip kişiler için olumsuz sonuçların ortaya çıkabildiği ileri sürülmektedir (Burger, 1989). Algılanan kontrolün düşük olması kişinin başa çıkma becerisine dair güveninin azalmasıyla ilişkili görülürken bu durumun da kişinin yaşadığı kaygıyı ve kaçınma davranışını artırdığı bilinmektedir (Chorpita, 2001). Ayrıca algılanan kontrolün düşük olması kaygı bozukluklarında sürdürücü unsur olarak kabul görmektedir (Barlow, 2002). Bunun yanı sıra insanların kişisel kontrol algısını arzu edilir bulma derecesinde farklılıklar bulunmakta (Burger ve Cooper, 1979) ve başarısız bir tedavi süreci sonrasında kişilerin kendi kararlarını daha az sorumluluk alacak şekilde yeniden yorumladıkları bilinmektedir (Wagener ve Taylor, 1986). Algılanan kontrolün keyif alma alt boyutunun ilkökul çocukları, ergenler, üniversite öğrencileri ve yaşlılar için öznel iyi oluşu yordadığı tespit edilmiştir (Bryant, 1989; Meehan ve diğerleri, 1993). Aynı zamanda keyif almanın mutluluk, dışadönüklük, iyimserlik ve özsaygı ile pozitif yönde ilişkili olduğu ve depresyon, nevrotiklik ve umutsuzluk ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Bryant, 2003). Benzer şekilde keyif almanın dışadönüklükle ilişkili olduğu, bunun da öznel iyi oluş ve olumlu duygulanımla ilişkili olduğu saptanmıştır (Wood ve diğerleri, 2003).

Ülkemizde yapılan çalışmalarda sıklıkla uyarlaması Dağ (1991/2002) tarafından yapılan "Kontrol Odağı Ölçeği"nin kullanıldığı görülmektedir. Bu ölçeklerin ilki (1991) Rotter'ın iç dış kontrol odağı ile ilişkiliyken ikincisi (2002) ise aynı ölçeğin alt boyutları genişletilmiş ve likert tipi olarak güncellenmiş versiyonudur. Ayrıca alanyazında öğrencilerin akademik çalışmaları üzerindeki kontrol inançlarını değerlendiren (Akin, 2007; Sarıçam, 2014) ve bireylerin sağlıkları üzerindeki kontrol inançlarını değerlendiren (Güzel ve diğerleri, 2020; Kahraman ve Ayhan, 2022; Peker, 2005) kontrol odağı ölçekleri de

bulunmaktadır. Bu ölçeklerin de Rotter'ın iç dış kontrol odağı kavramı çerçevesinde geliştirilmiş ölçekler olduğu ve yukarıda kontrol kavramına ilişkin olarak sunulan literatürü tam olarak kapsamadığı görülmektedir. Ayrıca Türkiye'de algılanan kontrole ilişkin geliştirilen ölçüm araçları bulunmakla birlikte (Dereli ve Eryılmaz, 2012; Eryılmaz, 2007), BAKDÖ'nün bu ölçeklerden farklı alt boyutlara sahip olması ve özellikle duygu kontrolünün de değerlendirilmesi bu ölçeğin özgün yönleri olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda mevcut araştırmada, Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma bir ölçek uyarlama çalışmasıdır. Ölçek uyarlamanın temel aşamaları uyarlama izninin alınması, dil eş değerklik çalışmaları ve geçerlik ve güvenilirlik analizleri aracılığıyla psikometrik özelliklerin incelenmesi olarak özetlenebilir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2020; Hambleton ve Patsula, 1998). BAKDÖ'nün uyarlama çalışması bu aşamalar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Kolay örnekleme yöntemiyle ulaşılan katılımcılar 18-43 (22.05±3.86) yaş aralığındaki 310 (%65.8) kadın ve 161 (%34.2) erkek olmak üzere toplam 471 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Katılımcıların 450'si (%95.5) bekar, 21'i (%4.5) evli; 17 kişi (%3.6) ön lisans, 244 kişi (%51.8) lisans, 48 kişi (%10.2) yüksek lisans, 162 kişi (%34.4) doktora öğrencisidir. Ayrıca 81 kişi (%17.2) düşük, 371 kişi (%78.8) orta ve 19 kişi (%4) yüksek gelir düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir. Test tekrar test analizi için ise 18-32 (20.52±1.15) yaş aralığındaki 39 kadın (%84.8) ve 7 erkek (%15.2) olmak üzere toplam 46 kişilik üniversite öğrencisi grubuna üç hafta ara ile ölçek iki kez uygulanmıştır. Ayrıca yakınsak geçerlik için 471 kişilik katılımcı grubundan ulaşılabilirlik ve kolay örnekleme yoluyla 18-28 (21.26±1.98) yaş aralığındaki 82 (%78.1) kadın ve 23 (%21.9) erkek olmak üzere toplam 105 kişiye, Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği (BAKDÖ) ile birlikte Kısa Semptom Envanteri (KSE), Kontrol Odağı

Ölçeği (KOÖ), Algılanan Kontrol Ölçeği (AKÖ-R), Snaith-Hamilton Hoşnutluk Değerlendirme Ölçeği (SHHDÖ) ve Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu. Katılımcıların demografik özelliklerini öğrenmek amacıyla oluşturulan demografik bilgi formunda cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim ve gelir düzeylerine ilişkin sorular sorulmuştur.

Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği (BAKDÖ).

Bryant (1989) tarafından geliştirilen ölçek insanların olaylar ve duygular üzerindeki algılanan kontrollerini hem olumlu hem de olumsuz deneyimlere göre ayrı ayrı değerlendiren bir ölçektir. Kaçınma, başa çıkma, elde etme ve keyif alma şeklinde dört alt boyutu olan ölçek, toplamda 15 maddeden oluşmakta ve 4'lü, 5'li, 7'li Likert tipi derecelendirme ile puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar algılanan kontrol düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları kaçınma alt boyutu için $\alpha=0.60$, başa çıkma alt boyutu için $\alpha=0.70$, elde etme alt boyutu için $\alpha=0.71$ ve keyif alma alt boyutu için $\alpha=0.78$ olarak bulunmuştur (Bryant, 1989). BAKDÖ'nün bu çalışmadaki güvenilirlik değerlerini belirlemek için yapılan analizde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları alt boyutlar için; kaçınma $\alpha=0.40$, başa çıkma $\alpha=0.70$, elde etme $\alpha=0.60$ ve keyif alma $\alpha=0.72$ olarak hesaplanmıştır (Tablo 2).

Kısa Semptom Envanteri (KSE). Semptom Belirleme Listesi (SCL-90) kısa versiyonu olan Kısa Semptom Envanteri (KSE), Derogatis ve Melisaratos (1983) tarafından SCL-90'ı en iyi yansıtan maddelerin seçilmesiyle 53 maddelik ve 5'li likert tipi derecelendirme ile puanlanan bir ölçek olarak geliştirilmiştir. İç tutarlılık katsayıları 1002 kişilik örnekleme yapılan bir çalışmada .71 ila .85 aralığında değerler almıştır. Türkçe'ye Şahin ve Durak (1994) tarafından uyarlanan Kısa Semptom Envanteri somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk (OKB), kişiler arası duyarlılık (KAD), depresyon, anksiyete, düşmanlık, fobik anksiyete, paranoid düşünce ve psikotizm olmak üzere toplam 9 alt boyut ve 3 global indeksten oluşmakta ve 5'li likert tipi (0=hiç, 4= çok fazla) derecelendirme ile puanlanmaktadır. Kısa Semptom Envanteri iç tutarlık katsayısının farklı çalışmalarda

$\alpha = 0.96$ ve $\alpha = 0.95$ arasında olduğu, alt ölçekler için Cronbach Alfa katsayısının $\alpha = 0.55$ ile $\alpha = 0.86$ arasında değiştiği bulgulanmıştır (Şahin ve Durak, 1994). Bunun yanı sıra KSE’den alınan puanın artması semptomların da sıklaştığını göstermektedir (Şahin ve diğerleri, 2002). Bu çalışmada Cronbach Alfa katsayısının .64 ile .83 arasında değiştiği tespit edilmiştir.

Kontrol Odağı (KOÖ). Rotter (1966) tarafından bireylerin kontrol beklentilerinin içsellik-dışsallık boyutu üzerindeki konumunu değerlendirmek için geliştirilen “Rotter’in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği”nin Türkçe uyarlaması Dağ (1991) tarafından yapılmış daha sonrasında Dağ (2002) tarafından 47 maddeden oluşacak şekilde revize edilmiştir. 5’li likert tipi (1=Hiç Uygun Değil, 5=Tamamen Uygun) derecelendirme ile puanlanan ölçek “kişisel kontrol (18 ifade)”, “şansa inanma (11 ifade)”, “çabalamanın anlamsızlığı (10 ifade)”, “adil olmayan dünya inancı (5 ifade)” ve “kadercilik (3 ifade)” şeklinde 5 alt boyuttan oluşmakta ve ölçekten alınan yüksek puan dış kontrol odağı düzeyinin yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçeğin orijinalinde .65 ile .79 arasında olan güvenilirlik katsayı (Rotter, 1966), KOÖ için gerçekleştirilen geçerlik güvenilirlik çalışmasında her bir alt boyut için sırasıyla kişisel kontrol .73, şansa inanma .67, çabalamanın anlamsızlığı .69, kadercilik .73, adil olmayan dünya inancı .77 olarak hesaplanmıştır (Dağ, 2002). Bu çalışmada kişisel kontrol .83, şansa inanma .71, çabalamanın anlamsızlığı .67, kadercilik .68, adil olmayan dünya inancı .59 olarak bulunmuştur.

Anksiyete Kontrol Ölçeği-Revize Versiyon (AKÖ-R). Rapee ve diğerleri (1996) tarafından duygusal tepkiler ve kaygı bozukluklarına özgü dış tehditler üzerinde algılanan kontrolü ölçme amacıyla geliştirilen ölçek toplamda 30 maddeden oluşmaktadır. Sonrasında ölçek Brown ve diğerleri (2004) tarafından orijinalinin 15 maddelik kısaltılmış bir revizyonu olarak düzenlenmiştir. Duygu kontrolü, tehdidin kontrolü ve stres kontrolü şeklinde üç alt boyutu olan ölçek, 6’lı likert tipi (“0=kesinlikle katılmıyorum” ve “5=kesinlikle katılıyorum”) derecelendirme ile puanlanırken ölçekten alınan yüksek puanlar algılanan kontrol düzeyinin yüksekliğine işaret etmektedir. Cronbach alfa katsayıları ölçeğin orijinalinde .87 olarak (Rapee ve diğerleri, 1996), kısaltılmış

versiyonunda ise .85 olarak hesaplanmıştır (Brown ve diğerleri, 2004). Türkçe uyarlama çalışması bulunmayan ölçek Güngör (2021) tarafından doktora tez çalışmasında kullanılmıştır ve bu çalışmada elde edilen Cronbach alfa katsayıları toplam ölçek için .78, alt boyutlar için Cronbach alfa katsayıları tehdidin kontrolü alt boyutu için .68, stres kontrolü alt boyutu için .61 ve duygu kontrolü alt boyutu için .77 olarak bulgulanmıştır. Bu çalışmada Cronbach alfa katsayısı tehdit kontrolü alt boyutu için .75, stres kontrolü alt boyutu için .68, duygu kontrolü alt boyutu için .81 olmak üzere toplam .86 olarak tespit edilmiştir.

Snaith-Hamilton Hoşnutluk Değerlendirme Ölçeği (SHHDÖ). Snaith ve diğerleri (1995) tarafından geliştirilen Snaith-Hamilton Hoşnutluk Değerlendirme Ölçeği’nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması Kesebir ve diğerleri (2015) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinalinde .86 olarak hesaplanan iç tutarlık katsayısı (Snaith ve diğerleri, 1995), uyarlama çalışmasında .92 olarak hesaplanmıştır (Kesebir ve diğerleri, 2015). Toplamda 14 maddeden oluşan ölçeğin “fiziksel hoşnutluk” ve “sosyal hoşnutluk” olmak üzere iki alt boyutu vardır. 4’lü likert tipi derecelendirme ile puanlanan (0=Kesinlikle katılıyorum, 4=Kesinlikle katılmıyorum) ölçekten alınan puan arttıkça hoşnutluk düzeyi düşmektedir. (Kesebir ve diğerleri, 2015). Bu çalışmada fiziksel hoşnutluk alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .93 sosyal sosyal hoşnutluk alt boyutu için .90 olmak üzere toplam .95 olarak bulunmuştur.

Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ). Diener ve diğerleri (1985) tarafından geliştirilen tek boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği beş maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal çalışmada elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .87 ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .82 olarak hesaplanmıştır (Diener ve diğerleri, 1985). Türkçeye uyarlaması ilk olarak Köker (1991) tarafından gerçekleştirilen YDÖ’nün iç tutarlık katsayısının .86 olduğu, test-tekrar test güvenilirlik katsayısının da .73 olduğu bulgulanmıştır. Yaşam Doyumu Ölçeği 7’li Likert tipi (1=Kesinlikle katılmıyorum, 7=Kesinlikle katılıyorum) derecelendirme ile puanlanmaktadır (Köker, 1991). Daha sonrasında Dağlı ve Baysal (2016) tarafından 5’li likert tipi (1=Hiç katılmıyorum, 5=Tamamen katılıyorum) derecelendirme ile puanlanacak şekilde tekrar Türkçeye uyarlanan ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısının

.88 olduğu bulgulanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puan ise, katılımcının yaşam doyum düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (Dağlı ve Baysal, 2016). Bu çalışmada Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır.

Çeviri İşlemi ve İşlem

Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği'nin Türkçe adaptasyonu için öncelikle ölçeği geliştiren yazar Fred B. Bryant'tan e-posta aracılığıyla izin alınmıştır. Yazarın göndermiş olduğu orijinal ölçek formundaki maddeler psikoloji alanındaki 6 uzman tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiştir. Oluşturulan Türkçe formlar alanında uzman iki psikolog tarafından tek bir form haline getirilmiştir. "Çeviri-Geri Çeviri" yöntemi kullanılarak ölçeğin Türkçe formu İngilizce dil uzmanı bir psikolog tarafından İngilizceye geri çevrildikten sonra maddelerin uygun çevrilip çevrilmediği değerlendirilmiştir. Ölçeğin İngilizce formu dilsel uygunluk kontrolü için ölçeği geliştiren yazara gönderilerek yazarın görüşlerine başvurulmuştur. Yazardan gelen değerlendirmeler de göz önünde bulundurularak alanında uzman üç psikolog tarafından ölçeğin Türkçe formu üzerinde gerekli görülen düzenlemeler yapılarak ölçeğe son hali verilmiştir.

Veri toplama işlemi Aralık 2022 ve Ocak 2023 ayları arasında gerçekleştirilmiş ve bütün katılımcılardan gönüllü onam alınmıştır. Test tekrar testin (46 kişi) uygulandığı ve BAKDÖ ile birlikte yakınsak geçerlik ölçeklerinin (105 kişi) uygulandığı 151 kişilik gruba ölçekler sınıf ortamında ve elden kağıt-kalem testi şeklinde, sadece BAKDÖ'nün uygulandığı diğer katılımcılara ise Google Forms'da hazırlanmış anket aracılığıyla ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

BAKDÖ'nün uyarlama çalışması kapsamında ilk olarak çalışmadaki nicel değişkenlerin normal dağılıp dağılmadığının tespiti için çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmış ve bütün değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2, -2 aralığında olduğu (George ve Mallery, 2010) ve normal dağılım gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca kağıt-kalem testi ve Google Forms aracılığıyla toplanan verilerin karşılaştırılması için t-testi yapılmış ve iki grup arasında anlamlı bir farklılık olmaması nedeniyle veri setleri birleştirilerek analizler gerçekleştirilmiştir. Güvenirlik analizi kapsamında Cronbach Alfa iç tutarlık

katsayısı ve test tekrar test güvenirliliği için Pearson Product Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı istatistikleri yapılmıştır. Geçerlik analizi kapsamında yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ve yakınsak geçerlik kapsamında ise BAKDÖ ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiler için Pearson Product Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Bütün analizler SPSS v.25 ve AMOS 23.0 programları ile gerçekleştirilmiştir.

Etik Onay

Araştırmanın yürütülmesi için Sağlık Bilimleri Üniversitesi'nden 30.12.2022 tarihli ve 28/3 sayılı kararla etik kurul izni alınmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

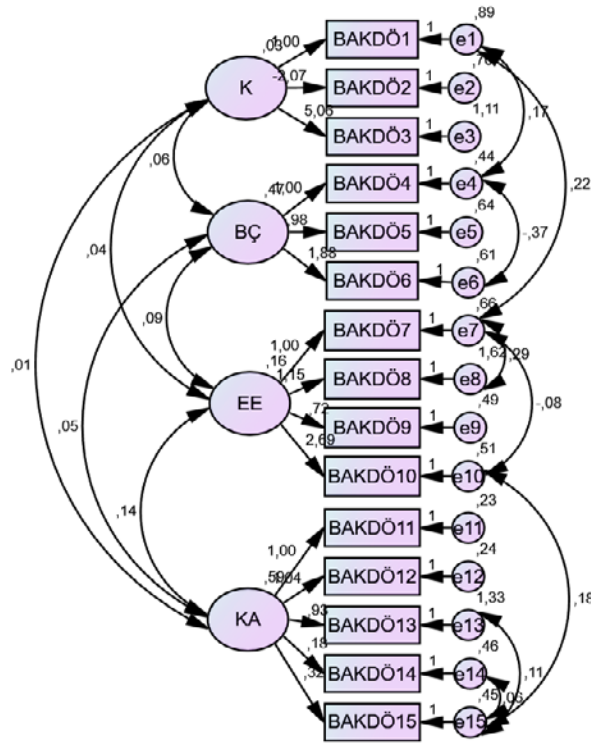
Geçerlik Analizi Bulguları

Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları

Yapı geçerliği kapsamında AMOS 23 programı kullanılarak 471 kişilik tüm katılımcıların bulunduğu veri seti ile doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılarak BAKDÖ'nün Türkçe formunun orijinal ölçekteki dört faktörlü modelle uyumu incelenmiştir. DFA önceden tanımlanan bir faktör modelinin gözlenen veri seti ile uyuşma yeteneğini saptamak amacıyla kullanılan bir geçerlik analizidir (Sümbüloğlu ve Akdağ, 2009). Birinci düzey DFA modeli sonuçlarına göre BAKDÖ'nün standartlaştırılmış regresyon katsayıları madde 1 (.18) ve madde 14 (.20) dışındaki maddeler için .40 ila .85 aralığındadır. BAKDÖ'nün Kikare değerinin ($\chi^2=252.62$, $sd=76$, $p=.001$) anlamlı ve Kikare/Serbestlik derecesinin ($\chi^2/sd=3.32$) kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmüştür. Ölçeğin diğer uyum değerlerinden iyi uyum indeksinin (*GFI*) .93, düzeltilmiş iyi uyum indeksinin (*AGFI*) .90, karşılaştırmalı uyum indeksinin (*CFI*) .89, ve artırılmalı uyum indeksinin (*IFI*) .89 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca modelin yaklaşık hataların ortalama karekökü (*RMSEA*) değeri .071 ve standardize edilmiş ortak ortalamaların karekök değeri (*SRMR*) ise .068 olarak saptanmıştır (Tablo 2). Bu uyum değerlerinin alanyazında yer alan ölçüt değerler açısından kabul edilebilir kabul edilebilir düzeydeki uyum değerlerine karşılık geldiği (Bkz. Tabachnick ve Fidell, 2014: 285) görülmüştür. Yapılan sekiz modifikasyon sonrasında ölçeğin dört faktörlü yapısının elde edilen değerler dikkate alındığında iyi uyum sağladığı tespit edilmiştir (Şekil 1).

Tablo 2. Doğrulayıcı faktör analizi modelinin uyum iyiliği indeksleri

	χ^2	Sd	χ^2 / sd	GFI	AGFI	CFI	IFI	RM-SEA (GA)
DFA	252.62	76	3.32	.93	.90	.89	.89	.071 (.061-.080)

BAKDÖ: Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği

Şekil 1. BAKDÖ 1. düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Güvenirlilik Analizi Bulguları

Güvenirlilik analizi kapsamında BAKDÖ'nün alt ölçek puanlarının iç tutarlılık Cronbach α değerlerinin BAKDÖ-Kaçınma için .40, BAKDÖ-Elde etme için .60, BAKDÖ-Başa çıkma için .70 ve BAKDÖ-Keyif alma için .72 olduğu ve bu değerlerin kaçınma alt boyutu dışında istatistiksel olarak güvenilir bir düzeyde olduğu (Karagöz, 2016) görülmüştür. Karagöz'e (2016) göre .40'a kadar olan Cronbach alfa değerleri güvenilir değil, .40 ila .60 aralığında yer alan Cronbach alfa değerleri düşük, .60 ila .80 oldukça güvenilir ve .80 ve üzeri ise yüksek düzeyde

güvenilir olarak kabul edilmektedir. Ancak kaçınma alt boyutundan madde 1'in çıkarılması durumunda Cronbach α değeri .64'e çıkmaktadır ve bu değer kabul edilebilir bir değer olarak değerlendirilebilir (Tablo 3).

Ayrıca üç hafta ara ile 46 kişilik bir örneklem grubuyla gerçekleştirilen test tekrar test güvenirlik analizi sonucunda elde edilen korelasyon değerleri kaçınma için .70, başa çıkma için .77, elde etme için .58 ve keyif alma için .65 olarak bulunmuştur ve tüm korelasyon değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. BAKDÖ'nün ortalama ve standart sapma puanları ve iç tutarlık katsayıları

N= 471	Ort.	Ss	α
BAKDÖ-Kaçınma	6.36	1.43	.40
BAKDÖ-Başa Çıkma	9.84	2.83	.70
BAKDÖ-Elde Etme	15.07	2.97	.60
BAKDÖ-Tat Alma	15.04	2.98	.72

BAKDÖ: Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği

Yakınsak Geçerlik Analizi Bulguları

Yakınsak geçerlik analizi kapsamında 105 kişilik bir katılımcı grubuna BAKDÖ ile birlikte KSE, KOÖ, AKÖ-R, SHHDÖ ve YDÖ uygulanarak bu ölçeklerin alt boyutları ile BAKDÖ alt boyutları arasındaki korelasyonlar Pearson Product Momentler Çarpımı ile hesaplanmıştır. Yapılan G-Power güç analizi programı ile korelasyon analizi baz alınarak, 0.05 anlamlılık düzeyi, %95 güç ve orta düzeyde bir etki (0.30) ile örneklem büyüklüğü 115 olarak saptanmakla birlikte 105 kişiye ulaşılabildiği olması nedeniyle analizler 105 kişilik bir örneklem grubu ile gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda BAKDÖ alt boyutlarından elde etme ve keyif alma ile psikolojik belirtiler arasında depresyon ve düşmanlık dışında anlamlı ilişkiler bulunmazken kaçınma ve başa çıkma ile psikolojik belirtiler arasında -.19 ila -.40 arasında değişen negatif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu; BAKDÖ alt boyutlarından elde etme ile KOÖ kişisel kontrol arasında ve keyif alma ile KOÖ çabalamanın anlamsızlığı arasında negatif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu ve bunun dışında BAKDÖ alt boyutları ile KOÖ alt boyutları arasında anlamlı ilişkilerin olmadığı; AKÖ-R stres kontrolü alt boyutunun sadece BAKDÖ başa çıkma ile pozitif yönlü ilişkiler gösterdiği, diğer üç alt boyutla ilişkili olmadığı ancak AKÖ-R'nin duygu kontrolü ve tehdit kontrolü

alt boyutlarının BAKDÖ'nün dört alt boyutu ile de .21 ila .57 arasında değişen pozitif ilişkilere sahip olduğu; BAKDÖ'nün başa *çıkma* ve elde etme alt boyutları ile SHHDÖ'nün alt boyutları arasında ilişki bulunmazken kaçınma ile SHHDÖ'nün alt boyutları arasında pozitif yönde (.20, .24, .29) ve keyif alma ile negatif yönde (-.20, -.21, -.21) anlamlı ilişkilerin olduğu; son olarak YDÖ ile

BAKDÖ'nün kaçınma ve başa *çıkma* alt boyutları arasında ilişki bulunmazken elde etme ve keyif alma ile pozitif yönde (.28 ve .32) anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Tablo 2'de bütün *ölçeklerin* ortalama ve standart sapma değerleri ile birbirleri arasında elde edilen korelasyonlar sunulmuştur.

Tablo 2. BAKDÖ ve yakınsak ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları

	Ortalama± Standart Sapma	BAKDÖ Kaçınma	BAKDÖ Başa Çıkma	BAKDÖ Elde Etme	BAKDÖ Keyif Alma
BAKDÖ-Kaçınma	9.33±1.76	1	.32**	.19**	.05
BAKDÖ-Başa Çıkma	9.84±2.83		1	.24**	.10*
BAKDÖ-Elde Etme	15.05±2.97			1	.37**
BAKDÖ-Keyif Alma	17.58±3.17				1
KSE-Somatizasyon	6.09±5.22	-.15	-.28**	.02	-.01
KSE-Obsesif Kompulsif	9.88±4.15	-.15	-.34**	-.12	-.13
KSE-Kişilerarası Duyarlılık	5.52±3.14	-.08	-.40**	-.14	-.07
KSE-Depresyon	8.33±4.27	-.10	-.32**	-.26**	-.24**
KSE-Anksiyete	6.75±4.81	-.23**	-.36**	-.13	-.15
KSE-Düşmanlık	5.91±4.34	-.07	-.06	-.08	-.19*
KSE-Fobik Anksiyete	4.26±3.24	-.19*	-.32**	-.13	-.19
KSE-Paranoid Düşünce	7.07±3.71	-.25**	-.37**	-.17	-.05
KSE-Psikotizm	4.63±3.61	-.04	-.14	-.04	-.15
KOÖ-Kişisel Kontrol	49.23±9.03	.08	-.04	-.21*	-.13
KOÖ-Şansa İnanma	30.99±5.25	-.04	-.15	-.09	-.06
KOÖ-Çabalamanın Anlamsızlığı	21.33±4.81	-.01	.03	-.09	-.20*
KOÖ-Kadercilik	9.49±2.63	-.00	-.05	.01	-.01
KOÖ-Adil Olmayan Dünya	10.68±2.98	-.10	-.05	.02	-.06
AKÖ-R-Duygu Kontrolü	10.74±5.04	.24**	.57**	.26**	.21*
AKÖ-R-Tehdit Kontrolü	20.86±4.62	.28**	.35**	.31**	.23*
AKÖ-R-Stres Kontrolü	10.64±3.87	.08	.45**	.07	.03
SHHDÖ-Fiziksel	0.96±2.29	.20*	.16	.01	-.20*
SHHDÖ-Sosyal	0.50±1.27	.29**	.10	.03	-.21*
SHHDÖ-Toplam	1.46±3.44	.24*	.14	.02	-.21*
YDÖ	14.04±4.12	.07	.12	.28**	.32**

*p < 0.05, **p < 0.01

BAKDÖ: Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği, **KSE:** Kısa Semptom Envanteri, **KOÖ:** Kontrol Odağı Ölçeği, **AKÖ-R:** Algılanan Kontrol Ölçeği, **SHHDÖ:** Snaith-Hamilton Hoşnutluk Değerlendirme Ölçeği, **YDÖ:** Yaşam Doyumu Ölçeği.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, Bryant (1989) tarafından geliştirilen Bryant Algılanan Kontrol ve Duygu Ölçeği'nin Türk toplumuna uyarlanması ve üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklemeyle geçerlik-güvenirlilik analizlerinin yapılması amaçlanmıştır. Ölçek uyarlama çalışmalarında mevcut teorinin değerlendirilmesini içeren DFA daha çok tercih edilen bir yöntemdir (Punch, 2005) ve DFA önceden tanımlanan bir faktör modelinin gözlenen veri seti ile uyuma yeteneğinin saptanmasını sağlamaktadır (Sümbüloğlu ve Akdağ, 2009). Birinci düzey DFA modeli sonuçlarına göre BAKDÖ'nün uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir ve iyi düzeyde olduğunun tespit edilmesi (Bkz. Tabachnick ve Fidell, 2014: 285) nedeniyle BAKDÖ Türkçe formu için orijinal çalışmada önerilen modelin (Bryant, 1989) desteklendiği görülmüştür. Standardize edilmiş regresyon değeri en yüksek olan ve modele en fazla uyum gösteren maddeler .85'lik bir yükü biri başa çıkma alt boyutundan (Madde 6: "Tanıdığınız insanların çoğuna kıyasla, başınıza gelen kötü şeyler duygularınızı ne kadar süreyle etkiler?") ve diğer ikisi keyif alma alt boyutundan (Madde 11: "Hayatınızda iyi şeyler olduğunda, bunlardan genellikle ne derecede hoşnut olduğunuzu veya keyif aldığınızı düşünüyorsunuz?") ve Madde 12: "Tanıdığınız insanların çoğuna kıyasla, başınıza gelen iyi şeylerden genellikle ne kadar keyif alıyorsunuz?") olmak üzere üç maddedir. DFA'da modele en az uyum gösteren maddeler ise biri kaçınma alt boyutunda (Madde 1: "Genel olarak, başınıza kötü şeylerin gelip gelmeyeceği konusunda ne kadar kontrol sahibi olduğunuzu hissediyorsunuz?") ve diğer ise keyif alma alt boyutunda (Madde 14: "Başınıza iyi şeyler geldiğinde, her şeyin gerçekten yolunda gittiğini hissettiğiniz, yani; kendinizi dünyanın merkezinde hissettiğiniz ya da hayattan büyük bir keyif aldığınız veya olumlu duygularla dolup taşıdığınız zamanlar oldu mu? Ne sıklıkla böyle hissettiğinizi söylersiniz?") yer alan iki maddedir. Ancak düşük faktör yüklerine rağmen modelin kabul edilebilir düzeyde uyum indekslerine sahip olması nedeniyle bu maddeler ölçekten çıkarılmamıştır. Madde 1'in dil açısından belirsiz olduğu ve madde 14'ün ise ölçekteki en uzun madde olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenlerle katılımcıların bu maddelerin anlamına tam erişememiş olmaları ve bu nedenle cevaplarının da

tutarsız olma ihtimalinin olduğu düşünülmektedir. Orijinal çalışmada yapılan DFA'larda (Tek, iki, üç ve dört faktörlü) en iyi uyumun dört faktörlü modelde elde edildiği ve kabul edilebilir uyum indekslerine ulaşıldığı görülmüştür (Bryant, 1989).

BAKDÖ'nün güvenirliliğinin belirlenmesi alt boyutların Cronbach alfa katsayıları, madde toplam korelasyonu ve test-tekrar test korelasyonu ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin orijinal çalışmasında Cronbach alfa katsayıları kaçınma alt boyutu için .60, başa çıkma alt boyutu için .70, elde etme alt boyutu için .71 ve keyif alma alt boyutu için .78 olduğu bulgulanmışken mevcut çalışmada ise ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları kaçınma alt boyutu için .40, başa çıkma alt boyutu için .70, elde etme alt boyutu için .60 ve keyif alma alt boyutu için .72 olarak saptanmıştır. Kaçınma alt boyutunda yer alan "madde 1" çıkarılarak Cronbach alfa değeri hesaplandığında güvenirlilik katsayısının .64'e çıktığı görülmüştür. Ancak yine de BAKDÖ'nün kaçınma alt boyutunun düşük bir güvenirliliğe, başa çıkma, elde etme ve keyif alma boyutlarının oldukça iyi düzeyde bir güvenirliliğe sahip oldukları söylenebilir. Bu bağlamda Karagöz (2016) .40'a kadar olan Cronbach alfa değerlerinin güvenilir olmadığını, .40 ila .60 aralığında yer alan Cronbach alfa değerlerinin düşük, .60 ila .80 aralığındaki değerlerin oldukça güvenilir ve .80 ve üzeri değerlerin ise yüksek düzeyde güvenilir olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca yukarıda da belirtildiği gibi kaçınma alt boyutundaki madde 1'in faktör yükünün de düşük olduğu, dolayısıyla bu maddenin alan uzmanları tarafından çevirilmiş olmasına ve asıl yazar olan Bryant'tan çeviriler konusunda onay alınmasına rağmen görünüş yeterliliğinde bir eksikliğin olduğu düşünülmüştür. Yapılacak sonraki çalışmalarda bu maddenin tekrar değerlendirilmesi bu konuda bir netliğin oluşmasına katkı sağlayacaktır. Çalışmanın orijinalinde test-tekrar test yapılmamış olmasına rağmen Türkçe versiyonu için ölçek, 46 kişilik üniversite öğrencisine üç hafta ara iki defa uygulanarak pozitif yönde ve anlamlı düzeyde korelasyonlar elde edilmiştir. Dolayısıyla BAKDÖ'nün farklı zamanlarda tutarlı sonuçlar veren güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Yakınsak geçerlik analizi kapsamında başa çıkma ile KSE alt boyutlarından düşmanlık ve psikotizm dışındaki alt boyutlar arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu

tespit edilmiştir. Nitekim Bryant'ın (1989) çalışmasında da kaçınma ve başa çıkma alt boyutları öznel sıkıntı ile ilişkili görülmüştür. Literatür incelendiğinde algılanan kontrol ile psikolojik belirtiler arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu (Misono ve diğerleri, 2016) ve ayrıca düşük düzeyde algılanan kontrol ile OKB (Güngör, 2021; McLaren ve Crowe, 2003), depresif belirtiler (Chung ve diğerleri, 2016; Myles ve Merlo, 2022; Myles ve diğerleri, 2021), kaygı belirtileri (Mostowik ve diğerleri, 2018; Putwain ve Aveyard, 2018; Zhao ve diğerleri, 2021) arasında anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır. Yakınsak geçerliğe ilişkin bir diğer bulgu depresyon ile kaçınma dışındaki üç alt boyut arasında anlamlı negatif ilişkilerin olmasıdır. Öğrenilmiş çaresizlik teorisine göre, hayatındaki önemli gelişmeler üzerinde kontrol sahibi olmadığının hissedilmesi depresyonun gelişmesine zemin hazırlamaktadır (Miller ve Seligman, 1975). Depresif belirtiler ile algılanan kontrol arasındaki ilişkide düşük kontrol isteğine sahip bireylerin, algılanan kontroldeki değişikliklere karşı daha duyarlı oldukları ve algılanan kontroldeki azalmaların da depresif semptomlarda artışa katkıda bulunduğu görülmüştür (Myles ve diğerleri, 2021). Benzer şekilde anksiyete ile kaçınma ve başa çıkma arasında negatif anlamlı ilişkilerin olması alanyazında yer alan bulgularla örtüşmektedir. Rapee ve diğerlerinin (1996) çalışmasında, kaygı bozukluğu olan yetişkinler, tehditler üzerinde daha düşük kontrol algısı bildirmişlerdir. Algılanan kontrol ile sınav kaygısı üzerine yapılan bir araştırmanın sonucunda ise, yüksek algılanan kontrole sahip öğrencilerin düşük kaygı seviyelerine sahip oldukları ve daha yüksek performans gösterdikleri tespit edilmiştir (Putwain ve Aveyard, 2018). Klinik örnekleme yürütülen bir çalışmada yüksek OKB puanları ile stresli yaşam olayları üzerinde algılanan düşük kontrol ve düşünce arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür (McLaren ve Crowe, 2003). Bir diğer çalışmada ise, algılanan kontrol ile obsesif inançlar ve obsesif kompulsif belirtiler arasında negatif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu bulgulanmıştır (Güngör 2021). Başka bir çalışmada ise Mostowik ve diğerleri (2018) tarafından nevrotik bozukluklarla ve kaygıyla algılanan kontrolün farklı alt boyutları arasında anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla algılanan kontrolle psikolojik belirtiler arasındaki negatif

ilişkiler algılanan kontrolün tespitinin psikolojik belirtilerin incelenmesinde bir rolü olabileceğinin gösterilmesi açısından önemlidir ve alanyazında bu iki değişkenin bir arada ele alındığı çalışmalar da bu önemi göstermektedir. Gelecek çalışmalarda, algılanan kontrolü ölçen yerel ölçekler (Dereli ve Eryılmaz, 2012; Eryılmaz, 2007) kullanılarak yürütülecek geçerlik çalışmalarının alanyazına önemli katkılar sunabileceği düşünülmektedir.

YDÖ ile BAKDÖ elde etme ve keyif alma arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu ve alanyazındaki araştırmaların da mevcut çalışmada elde edilen bulguları destekler bir nitelikte olduğu görülmüştür (Hong ve diğerleri, 2022; Liu ve diğerleri, 2022; Rezaei ve Mousanezhad Jeddi, 2020; Uçar ve diğerleri, 2019; Xiong ve Zou, 2023). Bryant'ın (1989) çalışmasında da kaçınma ve başa çıkma (olumsuz birincil ve ikincil kontrol) öznel sıkıntı ile elde etme ve keyif alma boyutları (olumlu birincil ve ikincil kontrol) ise öznel iyi oluşla ilişkilendirilmiştir. Çalışmamızdaki bulguların, olumlu kontrol alanının öznel iyi oluşla, olumsuz kontrol alanının da öznel sıkıntıyı desteklediği iddiasıyla paralel olduğu söylenebilir (Bryant, 1989). Bunun yanı sıra BAKDÖ keyif alma ile SHHDÖ arasında negatif yöndeki ilişkide aynı iddiayı destekler bir niteliktedir.

BAKDÖ ile AKÖ-R ve KOÖ arasındaki korelasyonlar incelendiğinde, KOÖ kişisel kontrol ve KOÖ çabalamanın anlamsızlığı alt boyutları dışında BAKDÖ ile anlamlı ilişki görülen bir alt boyutun olmadığı ve AKÖ-R stres alt boyutunun da BAKDÖ başa çıkma alt boyutu dışındaki alt boyutlar ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Ancak AKÖ-R duygu ve tehdit kontrolü alt boyutları ile BAKDÖ'nün bütün alt boyutları arasında pozitif korelasyonların olduğu tespit edilmiştir. BAKDÖ'nün de olay ve duyguları ölçtüğü düşünüldüğün de AKÖ-R duygu kontrolü ile pozitif ilişkilerin olması BAKDÖ'nün geçerliği açısından önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca kontrol odağı (KOÖ) ile BAKDÖ arasında anlamlı düzeyde ilişkilerin olmaması kontrol odağı ile algılanan kontrol kavramlarının birbirinden ayrı yapılar olduğunu gösteren bir kanıt niteliğindedir. Alanyazında dış kontrol odaklı bireylerin olayları istenmeyen, kontrol edilemez olarak algıladıklarında depresyon ve kaygı belirtileri gösterme

düzeylerinin de arttığı ileri sürülmektedir (Hutner ve Locke, 1984). Benzer şekilde iç kontrol odaklı kişilerin kontrole sahip olmadıklarında (Bollini ve diğerleri, 2004), dış kontrol odaklı kişilerin ise kontrole sahip olduklarında daha fazla stres tepkisi gösterdikleri (Lundberg ve Frankenhaeuser, 1978) de çeşitli çalışmalarda tespit edilmiştir. Ancak algılanan kontrol kavramında bireylerin olay karşısında ortaya koydukları davranışlardan ziyade kendilerinin olayları etkileyebilme yeteneklerine yönelik inançları değerlendirilmektedir (Wallston ve diğerleri, 1987). Dolayısıyla da kişinin kendine yönelik algısının gerçek davranışı ile örtüşmeyebileceği düşünüldüğünde hem analizlerde elde edilen ilişkisizlik durumları hem de kontrol odağı ile algılanan kontrolün farklı yapılar olabileceği iddiası doğrulanmaktadır.

Orijinal çalışmada olduğu gibi örnekleme üniversite öğrencilerinden oluşan çalışmamızda, katılımcıların cinsiyet dağılımı ve yaş ortalaması bakımından ağırlıklı olarak genç kadınlardan oluşması ve verilerin öz bildirime dayalı olarak elde edilmesi önemli bir kısıtlılık olarak değerlendirilmekle birlikte çalışmanın güçlü yanları da bulunmaktadır. BAKDÖ, algılanan kontrolü hem olumlu ve olumsuz hem de birincil (olay) ve ikincil (duygular) olarak kapsamlı bir şekilde inceleme fırsatı sunmaktadır. Alanyazında olumsuz duyguların kontrolüne ilişkin vurgular zaten mevcuttur (Rothbaum ve diğerleri, 1982; Thompson, 1981) BAKDÖ ise olumlu duyguların

kontrolünü de ölçmesi açısından da önemli bir işleve sahiptir. Ayrıca kontrol odağından farklı bir yapıyı yani kontrol etme konusunda bireylerin inançlarını değerlendirdiği ve dolayısıyla da algılanan kontrole bakış açısının genişletilmesine katkı sağladığı düşünülmektedir. Ancak BAKDÖ'nün kaçınma alt boyutunun düşük bir Cronbach alfa değerine sahip olması da bir diğer önemli kısıtlılıktır. Bu değer nasıl yorumlanması gerektiğine ilişkin olarak ölçeğin kullanılacağı diğer çalışmalardan elde edilecek bulguların yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ayrıca ölçeğin sunduğu modelin DFA'da doğrulanmış olması da önemli bir nokta olarak dikkat çekmektedir. Bir ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunun kabulünün bir süreç olduğu düşünüldüğünde mevcut haliyle ölçeğin kullanılabilir olduğu ancak ölçeğe ilişkin yeni bulgulara ihtiyaç olduğu da söylenebilir.

SONUÇ

Sonuç olarak buraya kadar sunulan alanyazın ışığında sağlık davranışları, psikolojik belirtiler ve psikolojik iyi oluşla ilişkileri dikkate alındığında üzerinde daha fazla çalışmaların yapılabileceği bir konu olarak algılanan kontrole ilişkin bir ölçek olan BAKDÖ'nün alanyazına katkı sağlayabilecek bir ölçüm aracı olduğu bu çalışma ile ortaya konmuştur. Yapılan analizlerde elde edilen sonuçlarla ise ölçeğin yeterli psikometrik bulgulara sahip geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu gösterilmiştir.

KAYNAKLAR

- Akın, A. (2007). Akademik kontrol odağı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(34), 9-17.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bandura, A. (1991). Human agency: The rhetoric and the reality. *American Psychologist*, 46(2), 157-162. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.46.2.157>
- Barlow, D. H. (2002). Anxiety and its disorders: The nature and treatment of anxiety and panic (2nd ed.). Guilford Press.
- Bentley, K. H., Gallagher, M. W., Boswell, J. F., Gorman, J. M., Shear, M. K., Woods, S. W., & Barlow, D. H. (2013). The interactive contributions of perceived control and anxiety sensitivity in panic disorder: A triple vulnerabilities perspective. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 35(1), 57-64. <https://doi.org/10.1007/s10862-012-9311-8>
- Bollini, A. M., Walker, E. F., Hamann, S., & Kestler, L. (2004). The influence of perceived control and locus of control on the cortisol and subjective responses to stress. *Biological Psychology*, 67(3), 245-260. <https://doi.org/10.1016/j.biopsycho.2003.11.002>
- Brown, T. A., White, K. S., Forsyth, J. P., & Barlow, D. H. (2004). The structure of perceived emotional control: Psychometric properties of a revised Anxiety Control Questionnaire. *Behavior Therapy*, 35(1), 75-99. [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(04\)80005-4](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(04)80005-4)
- Bryant, F. B. (1989). A four-factor model of perceived control: Avoiding, coping, obtaining, and savoring. *Journal of Personality*, 57(4), 773-797. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1989.tb00494.x>
- Bryant, F. B. (2003). Savoring Beliefs Inventory (SBI): A scale for measuring beliefs about savouring. *Journal of Mental Health*, 12(2), 175-196. <https://doi.org/10.1080/0963823031000103489>
- Bryant, F. B., & Veroff, J. (2017). Savoring: A new model of positive experience. Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315088426>
- Burger, J. M. (1989). Negative reactions to increases in perceived personal control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 246-256. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.56.2.246>
- Burger, J. M., & Cooper, H. M. (1979). The desirability of control. *Motivation and Emotion*, 3(4), 381-393. <https://doi.org/10.1007/BF00994052>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri (30. baskı). Pegem Akademi.
- Chorpita, B. F. (2001). Control and the development of negative emotions. In M. W. Vasey & M. R. Dadds (Eds.), *The developmental psychopathology of anxiety* (pp. 112-142). Oxford University Press.
- Chung, M. L., Bakas, T., Plue, L. D., & Williams, L. S. (2016). Effects of self-esteem, optimism, and perceived control on depressive symptoms in stroke survivor-spouse dyads. *Journal of Cardiovascular Nursing*, 31(2), E8-E16. <https://doi.org/10.1097/JCN.0000000000000232>
- Dağ, İ. (1991). Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'nin üniversite öğrencileri için geçerliliği ve geçerliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(26), 10-16.
- Dağ, İ. (2002). Kontrol odağı ölçeği (KOÖ): Ölçek geliştirme, güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 77-90.
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250-1262. <https://doi.org/10.17755/esosder.263229>
- Dereli, E., & Eryılmaz, A. (2012). İlköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeğinin geliştirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11(3), 331-338. <https://doi.org/10.5455/pmb.1-1304501045>
- Derogatis, L. R. (1992). *The Brief Symptom Inventory (BSI): Administration, scoring, & procedures manual-II* (2nd ed.). Clinical Psychometric Research Inc.
- Derogatis, L. R., & Melisaratos, N. (1983). The Brief Symptom Inventory: An introductory report. *Psychological Medicine*, 13(3), 595-605. <https://doi.org/10.1017/S0033291700048017>
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13
- Eryılmaz, A. (2007). Alan genel algılanan kontrol ölçeğinin geliştirilmesi. *Psikoloji Öğrencileri Lisansüstü Öğrencileri Kongresi Bildiri Metinleri, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları*, 15, 62-68.

- George, D., & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update* (10th ed.). Allyn & Bacon.
- Gregory, W. L. (1978). Locus of control for positive and negative outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(8), 840-849. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.36.8.840>
- Güngör, M. (2021). *Algılanan kontrolün obsesif inançlar ve obsesif kompulsif belirtilerle ilişkisi* (Tez No. 669408) [Doktora tezi, Maltepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Güzel, A., Turan, S., & Üner, S. (2020). Turkish validity and reliability of Multidimensional Health Locus of Control Scale Form A. *International Journal of Nursing Practice*, 26(5), Article e12813. <https://doi.org/10.1111/ijn.12813>
- Hambleton, R. K., & Patsula, L. (1998). Adapting tests for use in multiple languages and cultures. *Social Indicators Research*, 45(1), 153-171. <https://doi.org/10.1023/A:1006941729637>
- Hofmann, S. G. (2005). Perception of control over anxiety mediates the relation between catastrophic thinking and social anxiety in social phobia. *Behaviour Research and Therapy*, 43(7), 885-895. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2004.07.002>
- Hong, Y., Liu, L., Lin, R., & Lian, R. (2022). The relationship between perceived control and life satisfaction in Chinese undergraduates: The mediating role of envy and moderating role of self-esteem. *Current Psychology*, 41, 3501-3509. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-00863-5>
- Hutner, N. L., & Locke, S. E. (1984). Health locus of control: A potential moderator variable for the relationship between life stress and psychopathology. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 41(4), 186-194. <https://doi.org/10.1159/000287808>
- Kahraman, C. Ş., & Ayhan, N. Y. (2022). Investigation of the psychometric properties of the
- Turkish version Multidimensional Weight Locus of Control Scale (T-MWLCS) in individuals with different body mass index. *Eating and Weight Disorders*, 27(5), 1847-1854. <https://doi.org/10.1007/s40519-021-01328-9>
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS 23 ve AMOS 23 uygulamalı istatistiksel analizler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kesebir, S., Yıldız, H., Göçmen, D., & Tezcan, E. (2015). Snaith-Hamilton Hoşnutluk
- Değerlendirme Ölçeği: Geçerlik, güvenilirlik, toplumumuzda psikometrik özellikleri. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 40(2), 252-257. <https://doi.org/10.17826/cutf.40986>
- Kline, P. (2000). *Handbook of psychological testing* (2nd ed.). Routledge.
- Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeyinin karşılaştırılması* (Tez No. 16802)[Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Liu, Q., Zhao, X., & Liu, W. (2022). Are perfectionists always dissatisfied with life? An empirical study from the perspective of self-determination theory and perceived control. *Behavioral Sciences*, 12(11), Article 440. <https://doi.org/10.3390/bs12110440>
- Lundberg, U., & Frankenhaeuser, M. (1978). Psychophysiological reactions to noise as modified by personal control over noise intensity. *Biological Psychology*, 6(1), 51-59. [https://doi.org/10.1016/0301-0511\(78\)90006-6](https://doi.org/10.1016/0301-0511(78)90006-6)
- McLaren, S., & Crowe, S. F. (2003). The contribution of perceived control of stressful life events and thought suppression to the symptoms of obsessive-compulsive disorder in both non-clinical and clinical samples. *Journal of Anxiety Disorders*, 17(4), 389-403. [https://doi.org/10.1016/S0887-6185\(02\)00224-4](https://doi.org/10.1016/S0887-6185(02)00224-4)
- Meehan, M. P., Durlak, J. A., & Bryant, F. B. (1993). The relationship of social support to perceived control and subjective mental health in adolescents. *Journal of Community Psychology*, 21(1), 49-55. [https://doi.org/10.1002/1520-6629\(199301\)21:1<49::AID-JCOP2290210106>3.0.CO;2-I](https://doi.org/10.1002/1520-6629(199301)21:1<49::AID-JCOP2290210106>3.0.CO;2-I)
- Miller, W. R., & Seligman, M. E. P. (1975). Depression and learned helplessness in man. *Journal of Abnormal Psychology*, 84(3), 228-238. <https://doi.org/10.1037/h0076720>
- Misono, S., Meredith, L., Peterson, C. B., & Frazier, P. A. (2016). New perspective on psychosocial distress in patients with dysphonia: The moderating role of perceived control. *Journal of Voice*, 30(2), 172-176. <https://doi.org/10.1016/j.jvoice.2015.02.002>
- Mostowik, J., Cyranka, K., Mielimaka, M., Ostrowski, T., & Rutkowski, K. (2018). The intensity of anxiety, neurotic symptoms and perceived control among patients with neurotic and personality disorders. *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, 20(1), 33-44. <https://doi.org/10.12740/APP/80756>
- Moulding, R., & Kyrios, M. (2007). Desire for control, sense of control and obsessive-compulsive

symptoms. *Cognitive Therapy and Research*, 31(6), 759-772. <https://doi.org/10.1007/s10608-006-9086-x>

Myles, L., & Merlo, E. (2022). Incongruities between perceived control and desire for control: Accounting for depressive symptomology in adolescence. *Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 22(1), 40-44. <https://doi.org/10.15557/PiPK.2022.0005>

Myles, L. A. M., Merlo, E. M., & Obele, A. (2021). Desire for control moderates the relationship between perceived control and depressive symptomology. *Journal of Mind and Medical Sciences*, 8(2), 299-305. <https://doi.org/10.22543/7674.82.P299305>

Peker, K. B. (2005). *Kentli erişkinlerde ağız diş sağlığı algısı ve sağlık davranışının incelenmesi* (Tez No. 165235) [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Pietrzyk, A., & Lizinczyk, S. (2008). Perceived control over life and coping strategies with own illness and daily problems after one year psychosocial rehabilitation programme for schizophrenics. *Psychiatria Polska*, 42(1), 59-72.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar* (D. Bayrak, H. B. Arslan, & Z. Akyüz, Çev.). Siyasal Kitabevi.

Putwain, D. W., & Aveyard, B. (2018). Is perceived control a critical factor in understanding the negative relationship between cognitive test anxiety and examination performance? *School Psychology Quarterly*, 33(1), 65-74. <https://doi.org/10.1037/spq0000183>

Rapee, R. M., Craske, M. G., Brown, T. A., & Barlow, D. H. (1996). Measurement of perceived control over anxiety-related events. *Behavior Therapy*, 27(2), 279-293. [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(96\)80018-9](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(96)80018-9)

Rezaei, A., & Mousanezhad Jeddi, E. (2020). Relationship between wisdom, perceived control of internal states, perceived stress, social intelligence, information processing styles and life satisfaction among college students. *Current Psychology*, 39(3), 927-933. <https://doi.org/10.1007/s12144-018-9804-z>

Rothbaum, F., Weisz, J. R., & Snyder, S. S. (1982). Changing the world and changing the self: A two-process model of perceived control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(1), 5-37. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.42.1.5>

Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1-28. <https://doi.org/10.1037/h0092976>

Rotter, J. B. (1975). Some problems and misconceptions related to the construct of internal versus external control of reinforcement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 43(1), 56-67. <https://doi.org/10.1037/h0076301>

Sarıçam, H. (2014). Akademik kontrol odağı ölçeği ergen formunun psikometrik özellikleri. *İlköğretim Online*, 13(4), 1135-1141. <https://doi.org/10.17051/io.2014.32429>

Schulz, R., & Heckhausen, J. (1999). Aging, culture and control: Setting a new research agenda. *The Journals of Gerontology: Series B*, 54B(3), P139-P145. <https://doi.org/10.1093/geronb/54B.3.P139>

Seligman, M. E. P. (1975). *Helplessness: On depression, development, and death*. W. H. Freeman.

Skinner, E. A. (1996). A guide to constructs of control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(3), 549-570. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.3.549>

Snaith, R. P., Hamilton, M., Morley, S., Humayan, A., Hargreaves, D., & Trigwell, P. (1995). A scale for the assessment of hedonic tone the Snaith-Hamilton Pleasure Scale. *The British Journal of Psychiatry*, 167(1), 99-103. <https://doi.org/10.1192/bjp.167.1.99>

Sümbüloğlu, K., & Akdağ, B. (2009). *İleri biyoistatistiksel yöntemler*. Hatipoğlu Yayınları.

Şahin, N. H., Batıgün, A. D., & Uğurtaş, S. (2002). Kısa semptom envanteri (KSE): Ergenler için kullanımının geçerlilik, güvenirlik ve faktör yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(2), 125-135.

Şahin, N. H., & Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44-56.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson Education Limited.

Thompson, S. C. (1981). Will it hurt less if I can control it? A complex answer to a simple question. *Psychological Bulletin*, 90(1), 89-101. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.90.1.89>

Thompson, S. C., & Spacapan, S. (1991). Perceptions of control in vulnerable populations. *Journal of Social Issues*, 47(4), 1-21. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1991.tb01831.x>

Uçar, G. K., Hasta, D., & Malatyalı, M. K. (2019). The mediating role of perceived control and hopelessness in the relation between personal belief in a just world and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 143, 68-73. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.02.021>

- Vujanovic, A. A., Marshall, E. C., Gibson, L. E., & Zvolensky, M. J. (2010). Cognitive affective characteristics of smokers with and without posttraumatic stress disorder and panic psychopathology. *Addictive Behaviors*, 35(5), 419-425. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2009.12.005>
- Wagener, J. J., & Taylor, S. E. (1986). What else could I have done? Patients' responses to failed treatment decisions. *Health Psychology*, 5(5), 481-496. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.5.5.481>
- Wallston, K. A. (1997). Perceived control and health behaviour. In A. Baum, S. Newman, J. Weinman, R. West, & C. McManus (Eds.), *Cambridge handbook of psychology, health and medicine* (pp. 151-154). Cambridge University Press.
- Wallston, K. A., Wallston, B. S., Smith, S., & Dobbins, C. J. (1987). Perceived control and health. *Current Psychological Research & Reviews*, 6(1), 5-25. <https://doi.org/10.1007/BF02686633>
- Wood, J. V., Heimpel, S. A., & Michela, J. L. (2003). Savoring versus dampening: Self-esteem differences in regulating positive affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(3), 566-580. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.3.566>
- Xiong, M., & Zou, H. (2023). How does relative deprivation influence Chinese migrant adolescents' life satisfaction? Testing two integrated models of perceived control and two types of belief in a just world. *Current Psychology*, 42, 15261-15276. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-02821-9>
- Zhao, T., Fu, Z., Lian, X., Ye, L., & Huang, W. (2021). Exploring emotion regulation and perceived control as antecedents of anxiety and its consequences during Covid-19 full remote learning. *Frontiers in Psychology*, 12, Article 675910. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.675910>

Yazar Katkı Oranı

Araştırmacılar bu çalışmaya eşit katkıda bulunmuştur.
Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.